PROCESUL DE PRESĂ INTENTAT LUI VALERIU BRANIŞTE DE CĂTRE AUTORITĂŢILE UNGARE, DECEMBRIE 1894

Cornel Petroman

Procesele de presă intentate redactorilor ziarelor româneşti din Transilvania şi Banat în timpul dualismului autro-ungar au constituit metode frecvent utilizate de autorităţile maghiare pentru a suprima vocea reprezentanţilor celei mai numeroase populaţii de aici. Prin întemniţarea redactorilor români, dar şi prin usturătoarele amenzi în bani, se urmărea de fapt desfiinţarea presei naţionale a românilor.

Procesul de presă intentat de autorităţile ungare lui Valeriu Branişte, redactor responsabil al ziarelor "*Dreptatea*" şi "*Foaia de duminică*" s-a desfăşurat la Timişoara, într-o singură şedinţă care a început la ora 9,00 în 28 decembrie 1894 şi s-a prelungit până a doua zi la şase şi jumătate dimineaţa[1].

Acest proces poate fi considerat o prelungire a procesului memorandumului întrucât articolele incriminate tratau în special chestiunile ridicate de textul şi generate de procesul memorandumului. Însuşi cel învinuit remarcă acest fapt în articolul *Sunt zece ani* apărut în 1905 în ziarul "*Drapelul*": "*Procesul Memorandului formase o epocă în viaţa noastră de partid. Sentinţele grele pronunţate în acest proces au cutremurat deopotrivă şi poporul, dar şi politica de guvernământ. Noi căutăm să arătăm că pe noi nu ne intimidează gravele pedepse şi nu ne abat de la calea ce am apucat, iar politica de guvernământ caută să ne dovedească că nu există a da mai departe înainte pe calea ce au inaugurat-o sentinţele de la Cluj. Era vorba cine are răsuflare mai lungă. Astfel, în scurtă vreme m-am pomenit cu 72 procese de presă pe cap. Erau incriminate articole, corespondenţe, reproduceri, informaţiuni, varietăţi, cu ruptul. Procurorul nu contenea cu incriminările, iar noi nune puneam frunze pe buze*"[2].

În legătură cu procesul de presă intentat lui Valeriu Branişte presa timişoreană a prezentat o serie de informaţii. Astfel, "*Foaia de dumineca*" anunţa pe cititorii săi încă din noiembrie 1894 că se pregătesc procese de presă împotriva "*Dreptăţii*" şi "*Foaiei de dumineca*" "*cum nu a mai avut doară nici o foaie din împărăţia această*". Totodată, ziarul menţiona faptul că puternicii zilei, orbiţi de

https://biblioteca-digitala.ro

patimă, credeau "*că prin astfel de procese, prin închisori și prin pedepse grele de bani vor de la un timp pumnul în gura foilor naționale românești și atunci poporul român lipsit fiind de apărători tari și pe față, va amuți de tot" și va ajunge mai ușor a fi slugă bună și mută pentru alții*"[3]. Cu privire la data de 28 decembrie fixată pentru desfășurarea procesului de către Tribunalul din Timișoara același ziar comentează faptul că românilor li se tulbură și tihna sărbătorilor de Crăciun, nefiind acceptată amânarea procesului cerută de avocatul apărării. Astfel, "*Se vede dară, că este mare dorul de a pune căluș țapăn în gura acestor foi naționale aici în Bănat, unde poporul român încă s-a deșteptat și s-a însuflețit pentru cauza națională, pentru lupta mare și sfântă a neamului românesc... Dar goli-vom și acest pahar căci nădejdea și credința noastră este mare și nesecată*"[4].

Pentru a evita declanșarea unor manifestații de solidaritate cu inculpatul, în zilele de 27, 28 și 29 decembrie 1894, poliția a interzis constituirea de grupuri pe străzi, iar intrarea publicului în sala de judecată, unde se desfășura procesul lui Valeriu Branișteș, nu era admisă decât cu aprobarea specială a președintelui tribunalului, pentru a împiedica pătrunderea în sală a susținătorilor acestuia"[5].

Prezența în oraș a unui număr mare de țărani din satele românești din jurul Timișoarei, dintre care mulți au solicitat "bilete" de intrare în sala de judecată, dar n-au primit din cauza numărului limitata al acestora, confirmă temerile autorităților că vor fi posibile manifestații de simpatie față de redactorul judecat. Liderii mișcării naționale românești din Banat au înțeles însă condițiile în care se desfășura procesul de presă de la Timișoara, diferite de cele în care se desfășurase procesul memorandului și n-au apelat la sprijinul larg al maselor. "*Cuminți de experiențele de la Cluj am renunțat la dezbaterea procesului meu* (în timpul dezbaterii – n.n.) *la demonstrații populare, deși publicul bănățean este iubitor de asemenea manifestații. N-am voit însă să adunăm poporul cu lozinci agitatorice la un loc și apoi să nu știm ce să facem cu el*" – va scrie mai târziu Valeriu Branișteș[7]. Au fost prezenți însă apropiații lui Branișteș: frații Mocioni, Alexandru și Eugen, și vărul acestora, Zeno, "*împreună cu suita lor, fruntea Banatului românesc*", prieteni și cunoscuți, toți membrii de frunte din Banat ai P.N.R., și chiar din Brașov (printre aceștia – avocatul Ioan Lengheru).O delegație a doamnelor române din Timișoara a oferit acuzatului un frumos buchet de flori chiar în sala de judecată. Prezența acestei asistențe la proces demonstra simpatia de care se bucura redactorul "*Dreptății*" și "*Foii de duminică*" în rândul românilor bănățeni și a constituit o grandioasă manifestație a clasei intelectuale românești din Banat.

Din cele 72 materiale de presă incriminate, au fost dezbătute a treia parte. Rechizitoriul rostit de procuror, acuzându-l pe Valeriu Branișteș că a atacat ordinea de drept, clasifică acuzațiile în trei categorii; incitarea naționalității române la ură contra naționalității maghiare, agitație contra constituției maghiare și agitație contra statului maghiar.

https://biblioteca-digitala.ro

Pentru argumentarea acuzațiilor procurorul a făcut numeroase referiri la istoria românilor și a bisericii lor, utilizând afirmații eronate, date false, idei fabricate de istoriografia oficială maghiară, pentru a contesta autohtonia poporului român, a lăuda "meritele" statului maghiar în sprijinirea bisericii române, proferând ofense la adresa eroilor noștri naționali și a conducătorilor politici ai națiunii românilor. Subliniind "drepturile" pe care legile maghiare le asigură românilor, procurorul întreprinde o analiză ce nu putea fi verificată în timpul procesului și formulează afirmații privind calitatea slabă a învățării în școlile românești – constatată de inspectorii regionali de școli (și ei funcționari de stat), frecvența slabă a copiilor de vârsta școlară și procentul scăzut de știutori de carte între români. Pentru înapoierea culturală a românilor – insinua procurorul – "*nu e responsabilă nici protestatea de stat maghiar, nici națiunea maghiară, ci responsabilii sunt conducătorii cunoscuți și necunoscuți ai naționalității române, preoțimea și alți "nădragi naționaliști*"[9].

În finalul rechizitoriului care se încheia cu fraza: "*Acuzatul încă este din familia lui Horea și Cloșca, Axente și Iancu, vă rog deci din această cauză să enunțați asupra lui verdictul de: vinovat!*", procurorul a cerut și a obținut pedeapsa maximă pentru Valeriu Branișteș: doi ani de temniță și 1300 florini amendă, în plus obligația de a achita cheltuielile de judecată (119 fl. și 70 cr.). Pentru a nu fi arestat în instanță imediat după pronunțarea sentinței, avocații apărării – slovacul Miloș Ștefanovici și supleantul Coriolan Brediceanu au depus cauțiune de 5000 florini[10].

Asupra pedepsei la care este condamnat V. Branișteș, ziarul "*Foaia de duminică*" constată cu amărăciune că aceasta este deosebit de rea *și din tot mersul procesului se vede că ura cea mai mare, răzbunarea cea mai însetată a îmboldit la osândire așa crâncenă asupra luptei sfinte a unui popor lovit și împilat, după draga voia și după placul cel mai răsfățat...*". Astfel, acest proces – consemnează în continuare săptămânalul timișorean – a dovedit încă o dată "*că nici azi la sfârșitul veacului numit al luminilor, în care trăim, că nici douăzeci și opt de ani de stăpânire ungurească, nici cei ce pârăsc, nici cei ce zic că-i vinovat, nici cei ce osândesc pe pârâtul nu cunosc sau nu vreau să cunoască poporul român și să știe de dorințele și de durerile sale*"[11]. Ziarul remarcă faptul că într-o altă țară liberă și constituțională "*nici un procuror de stat nu ar fi avut temei de incriminare a unor astfel de articole de ziar care nu erau împotriva legilor țării, ci constituiau doar "un răsunet curat și pe față al plângerilor poporului, un strigăt de dureri de suferință eșit din pieptul milioanelor de Români*"[12].

În ciuda strădaniilor procurorului de a nega caracterul politic al procesului prin afirmații de felul că Valeriu Branișteș "*nu exprimă dorințele și aspirațiunile națiunii române*" și că ceea ce face "*face pe responsabilitatea sa proprie, el nefiind identic cu românii*", în ciuda obstrucționării de către judecătorul Mály

https://biblioteca-digitala.ro

István a apărării prin întreruperea repetată a pledoariei avocatului Ştefanovici, caracterul politici al procesului a fost răspicat subliniat de acesta prin cuvintele "*toată acuza este numai politică şi procesul întreg s-a făcut numai din motive şi cu tendinţe politice*". Mai mult, avocatul îşi exprimă dezacordul privitor la acuzaţia de atacare a ideii de stat arătând că "*ideea de stat unitar naţional maghiar este curată utopie. Stat naţional maghiar n-a fost, nu există şi nu va fi nicicând...*"[13].

În timpul procesului, redactorul Valeriu Branişte a avut o ţinută demnă şi o comportare remarcabilă dovedind ataşament adevărat faţă de cauza românească. Chiar de la începutul procesului a vorbit în limba română dezvăluindu-şi pregătirea ca profesor de limba şi literatura maghiară[14].

Discursul de apărare rostit de Valeriu Branişte la proces s-a constituit într-un adevărat rechizitoriu la adresa politicii de state ungare. Arătând că el reprezintă ziarul "*Dreptatea*" care promovează politica Partidului Naţional Român, unicul partid al românilor din monarhie, că respectă programul naţional stabilit în 1881 şi îşi desfăşoară activitatea pe baza acestui program în spirit adevărat constituţional, în continuare V. Branişte arată că deviza activităţii sale este: "***solidaritatea naţională*** *dar că nu a lucrat pentru dezbinare, ci a militat pentru înţelegere între popoarele care trăiau în cuprinsul monarhiei*, dar o "*înţelegerea bazată pe dreptate şi încredere reciprocă*". Referitor la rechizitoriul procurorului, V. Branişte constată cu tristeţe că acesta neavând argumente viabile pentru a combate articolele din ziar încriminate folosea calomnia şi insulta: "*Ni-a insultat episcopiile şi episcopii, ni-a calomniat constisitoarele, ni-a batjocorit limba şi legea, a defăimat învăţătorii şi preoţii noştri, a dejosit* (înjosit – n.n.) *poporul nostru, a vorbit cu dispreţ şi în ton plin de ură despre întemniţaţii cauzei noastre naţionale, ni-a defăimat inteligenţa şi cultura naţională şi ni-a insultat eroii naţionali, tradiţiunile noastre naţionale...*"[15]. Fiind acuzat de procuror că a glorificat nişte "criminali", Valeriu Branişte demonstrează faptul că memorandiştii, chiar dacă au fost judecaţi şi condamnaţi prin sentinţa nedreaptă de la Cluj, ei nu sunt "criminali", "*ci sunt mandatarii legali ai poporului român şi prin urmare eu nu am glorificat făcători de rele, ci conducători, cari în zilele grele şi-au îndeplinit mandatul primit de la popor*"[16]. Valeriu Branişte aduce argumente în apărarea sa inclusiv prin evidenţierea unor încălcări a legilor constituţionale ale dublei monarhii de către guvernul ungar care prin ordinele ministeriale emise permitea ingerinţe ale statului în afacerile bisericeşti şi culturale naţionale ale românilor. În acest sens, publicistul bănăţean semnalează faptul că nu există nici o şcoală de stat în limba română, slovacă sau sârbă, ci toate în limba maghiară. Şi mai mult, aceste şcoli de stat "*sunt cele mai veritabile maşini de maghiarizare, Se înfiinţează astfel de şcoală în regiuni curat româneşti, cu limba propunere curat maghiară*"[17]. Toate acestea constituie piedici reale în calea dezvoltării culturale, economice şi politice a naţiunii române.

https://biblioteca-digitala.ro

Procesul a avut un viu ecou în Banat şi Transilvania, în Ungaria şi chiar peste hotare, fapt dovedit de numeroasele scrisori de solidaritate şi admiraţie pentru redactorul condamnat. Vioara Magdu scria că Branişte a demonstrat "*cum trebuie să-şi iubească fiecare român naţiunea sa*" şi-i dedică o poezie, iar Elie Dăianu apreciază din Budapesta că Branişte este "*jertfa Dreptăţii*". Preoţii şi profesorii de la Liceul greco-catolic din Blaj (38 semnături) îl asigură de solidaritatea, admiraţia şi iubirea lor, 15 aderenţi din Caransebeş îi transmit stima şi simpatia, iar Petru Cornean, avocat în Oraviţa îl asigură de tot ataşamentul ştiind că în activitatea sa politică n-a fost "*nicicând condus de interesele materiale, ci numai de binele comun al naţiunii noastre*". Femeile din Lugoj îi apreciază demnitatea cu care luptat pentru naţiune, iar elevii din Braşov cărora Branişte le fusese diriginte îi adresează încurajarea "*Mergi pe calea apucată şi fii sigur că fiii tăi nu voi şovăi a-ţi urma*"[18]. Relevantă pentru politica statului maghiar faţă de naţionalităţi ni se pare reacţia autorităţilor exprimată prin intermediul ziarului guvernamental din localitate "*Délmagyarorszagi Közlöny*" care aducând la cunoştinţa cititorilor verdictul juriului scria: "*Acest verdict are mare însemnătate, atât de mare, încât trebuie să-l audă toate naţionalităţile din ţară şi trebuie să-l citească şi neamurile lor din afara patriei*"[19].

Valeriu Branişte a mai rămas până în martie 1895 ca editor şi redactor responsabil al Dreptăţii, apoi îşi execută pedeapsa la închisoarea Vácz până în iunie 1896, când este pus în libertate pe baza unei graţieri acordate cu prilejul sărbătorii "mileniului" ungar.

"*Dreptatea*" din 15/27 martie 1895 publică un articol de adio al lui V. Branişte întitulat *La despărţire* în care autorul evidenţia faptul că durata condamnării sale este mai lungă decât activitatea sa politică, ceea ce îl face să ajungă la concluzia că nu faptele sale l-au dus la condamnare "*ci faptul că în sufletul meu trăieşte memoria eroilor noştri naţionali, că aceasta mă încălzeşte, avântă şi mă împinge la lucrare, ca să devin vrednic de ei, şi mă învaţă să sacrific totul pentru poporul lipsit şi răpit de drepturi – este vina mea, este păcatul întregii noastre generaţiuni şi este cauza prigonirii şi schingiuirii întregului nostru popor, căci nu numai noi vreo câţiva, ci în întreaga generaţiune, în întreg poporul este vie memoria eroilor noştri naţionali, care susţine nealterat focul sfânt al conştiinţei naţionale*".

Adversarul lucrează cu mituri, terorizări şi violentări, cu baionete şi temniţe, iar noi avem o singură armă şi aceasta este: unitatea şui curăţenia principiilor noastre"[20].

Dârzenia şi hotărârea nu-l părăsesc pe V. Branişte în închisoarea de la Vacz (martie 1895-iunie 1896). În aprilie 1895 redactează un protest directoratului închisorii care nu-i aprobase expedierea unei scrisori către mama sa pentru că era redactată în limba română şi pretinde cu fermitate aprobarea corespondării cu familia în limba română, drept pe care până la urmă îl obţine[21].

https://biblioteca-digitala.ro

Vizitat în închisoare de fratele său şi neavând permisiunea de a vorbi decât în limba maghiară în prezenţa gardianului, deţinutul solicită un gardian cunoscător al limbii germane motivând că fratele său nu vorbeşte limba maghiară, cererea fiindu-i refuzată[22].

Sosirea în Timişoara, după eliberarea din închisoare a prilejuit o nouă manifestaţie de simpatie pentru tânărul redactor descrisă astfel de "*Foaia de duminică*":

"*Românii adunaţi în număr considerabil, domnui şi doamne, bătrâni şi tineri cu abstinenţe de la lorice ostenaţiune au făcut frumoasă întâmpinarea d-lui Branişte la gară, salutându-l cu bucuria revederii şi cu repetite strigări «să trăiască» ce răsunau pe peronul curţii de gară şi grăbind fiecare strânge mâna celui aşteptat*"[23].

O primire la fel de călduroasă a fost organizată şi la Braşov de către delegaţia doamnelor române care iau oferit un frumos cadou şi o coroană de flori cu tricolorul românesc. Cuvintele de mulţumire rostite de Valeriu Branişte răsunau ca un veritabil angajament pe drumul luptei naţionale: "*îl primesc* (darul – n.n.) *ca un stimul pentru viitor, nu numai pentru mine personal ci pentru întreaga generaţiune care intră astăzi în prima linie de foc*"[24].

NOTE

[1]*Dreptatea* an. I, nr. 275, din 18/30 dec. 1894, p. 1

[2]Valeriu Branişte, *Oameni, fapte, întâmplări*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980, p. 11, ediţie îngrijită de Valerio Căliman şi Şerban Polverejan

[3]*Foaia de duminică*, an I, 1894, nr. 44, p. 1

[4]*Idem*, nr. 50, p. 1

[5]*Dreptatea*, an I, nr. 274 din 18/30 dec. 1894, p. 1

[6]*Idem*, nr. 275 din 18/30 dec. 1894, p. 1

[7]Valeriu Branişte, *Amintiri din închisoare (însemnări şi note contimporane)*, ediţie îngrijită de Alexandru Porţeane, Editura Minerva, Bucureşti, 1972, p. 260-261

[8]*Dreptatea*, an I, nr. 275 din 18/30 dec. 1894, p. 1 şi nr. 276 din 20 dec. 1894/1 ian. 1895, p. 2

[9]*Dreptatea*, an I, nr. 275 din 18/30 dec. 1894, p. 3-5

[10]Valeriu Branişte, *Oameni, fapte, întâmplări*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980, p. 11 şi urm.

[11]*Foaia de duminică* I, 1894, nr. 52, p. 1

[12]*Ibidem*

[13]*Dreptatea*, an I, nr. 277 din 21 dec. 1894/1 ian.1895, p. 7

[14]Valeriu Branişte, *Amintiri din închioare*... pag. 263-264

[15]*Foaia de duminică*, I, nr. 53, p. 1-4

[16]*Ibidem*

[17]*Ibidem*

[18]Valeriu Branişte, *Corespondenţă* 1879-1895, vol. I, ediţie îngrijită de Valeria Căliman şi Gheorghe Iancu, Editura Dacia, Cluj Napoca, p. 238-257

[19]*Dreptatea*, I, din 20 dec. 1894/1 ian. 1895 p. 2

[20]Valeriu Branişte, *De la Blaj la Alba Iulia*, Timişoara, 1980, p. 70-72 ediţie îngrijită de Valeria Căliman şi Maria Elena Simionescu

[21]Valeriu Branişte, *Corespondenţă*..., p. 273

https://biblioteca-digitala.ro

[22]*Foaia de duminică*, II, nr. 10 din 16/28 aprilie 1895, p. 4
[23]*Idem*, nr. 22 din 2/14 iunie 1896, p. 1
[24]*Idem*, nr. 24 din 15/17 iunie 1896, p. 2

LE PROCÉS INTENTÉ À VALERIU BRANIŞTE PAR LES AUTORITÉS HONGROISES, LE MOIS DE DÉCEMBRE 1894

Résumé

L'auteur présente le déroulement du procès de presse que les autorités hongroises ont intenté à Valeriu Branişte, hader marquant du mouvement national roumain du Banat et de la Transylvanie, tout comme les échos de ce procès en Transylvanie, Banat et Hongrie.

https://biblioteca-digitala.ro